

PRAVILNIK

O PRIPRAVNIČKOM STAŽU I STRUČNOM ISPITU ZDRAVSTVENIH RADNIKA I ZDRAVSTVENIH SARADNIKA

("Sl. glasnik RS", br. 50/2006, 112/2009, 50/2010 i 31/2012)

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se plan i program pripravničkog staža za pripravnike zdravstvene radnike i zdravstvene saradnike, bliži uslovi koje moraju ispunjavati zdravstvene ustanove i drugi oblici zdravstvene službe (u daljem tekstu: privatna praksa) u kojima se može obavljati pripravnički staž, obrazac pripravničke knjižice, način vođenja pripravničke knjižice, program, sadržina, način i postupak polaganja stručnog ispita, kao i obrazac uverenja o položenom stručnom ispitu.

Član 2

Pripravnički staž je praktičan rad pod nadzorom ovlašćenog zdravstvenog radnika, odnosno zdravstvenog saradnika - mentora, kojim se zdravstveni radnik i zdravstveni saradnik (u daljem tekstu: pripravnik) osposobljava za samostalan rad, u skladu sa zakonom.

Pripravnički staž se obavlja u zdravstvenim ustanovama i privatnoj praksi pod neposrednim nadzorom zdravstvenog radnika, odnosno zdravstvenog saradnika koji ima najmanje pet godina radnog iskustva nakon položenog stručnog ispita, u skladu sa zakonom.

Član 3

Pripravnički staž se obavlja u zdravstvenoj ustanovi, odnosno privatnoj praksi koja ispunjava sledeće uslove, i to:

- 1) da obavlja određene poslove zdravstvene delatnosti prema zahtevima pojedinog dela plana i programa pripravničkog staža za pripravnike zdravstvene radnike i zdravstvene saradnike;
- 2) da u obavljanju određenih poslova zdravstvene delatnosti iz tačke 1) ovog stava učestvuje zdravstveni radnik, odnosno zdravstveni saradnik koji ima najmanje pet godina radnog iskustva nakon položenog stručnog ispita;
- 3) da ima potrebnu medicinsku i tehničku opremu za uspešno sprovođenje programom predviđenog osposobljavanja prema zahtevima savremene medicine.

Ako zdravstvena ustanova, odnosno privatna praksa u kojoj pripravnik obavlja pripravnički staž ne ispunjava uslove propisane u stavu 1. ovog člana, a prema propisanom planu i programu za određenu oblast, može ga uputiti u drugu zdravstvenu ustanovu, odnosno privatnu praksu u kojoj se taj deo staža može obaviti.

Član 4

Pripravnički staž se obavlja po planu i programu kojim su utvrđene preventivne, dijagnostičke, terapijske, procedure i veštine zdravstvene nege i rehabilitacione procedure i veštine koje pripravnik treba da savlada u toku pripravničkog staža.

Plan i program pripravničkog staža odštampan je uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 5

Stručni ispit sastoji se iz opšteg i posebnog dela.

U okviru opšteg dela vrši se provera:

1) osnovnih znanja o ustavnom uređenju i propisima o zdravstvenoj zaštiti, zdravstvenom osiguranju, lekovima i medicinskim sredstvima, penzijskom i invalidskom osiguranju i radnim odnosima.

U okviru posebnog dela vrši se provera:

2) osposobljenosti zdravstvenih radnika, odnosno zdravstvenih saradnika za samostalno preduzimanje i obavljanje stručno-medicinskih mera, postupaka i aktivnosti u vršenju poslova zdravstvene delatnosti predviđenih planom i programom pripravničkog staža iz člana 4. ovog pravilnika.

Član 6

Pripravnički staž obavlja se u radno vreme u trajanju od 40 sati nedeljno.

Pripravnički staž obavlja se po pravilu bez prekida.

Pod opravdanim prekidom pripravničkog staža smatra se bolest, porodiljsko odsustvo i vojna obaveza.

Ukoliko je došlo do opravdanog prekida pripravničkog staža u slučajevima iz stava 3. ovog člana, pripravnički staž se produžava za onoliko vremena koliko je prekid trajao.

Član 7

O obavljanju pripravničkog staža vodi se Pripravnička knjižica za zdravstvene radnike i zdravstvene saradnike na Obrascu 1 koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Pripravničku knjižicu izdaje zdravstvena ustanova i privatna praksa u kojoj je pripravnik zaposlen, odnosno sa kojim je zaključen ugovor o volonterskom radu radi obavljanja pripravničkog staža.

Zdravstveni radnik, odnosno zdravstveni saradnik koji u skladu sa zakonom vrši neposredan nadzor nad obavljanjem pripravničkog staža upisuje u pripravničku knjižicu deo pripravničkog staža i overava ga svojim potpisom i faksimilom.

Početak i završetak pripravničkog staža overava svojim potpisom i pečatom direktor zdravstvene ustanove, odnosno osnivač privatne prakse, u kojoj je započeo, odnosno završen pripravnički staž.

Član 8

Po završenom pripravničkom stažu zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici sa visokom školskom spremom podnose pismenu prijavu za polaganje stručnog ispita ispitnoj komisiji koju ministar nadležan za poslove zdravlja obrazuje pri ministarstvu nadležnom za poslove zdravlja, zajedno sa overenim prepisom diplome o završenom fakultetu i overenom pripravničkom knjižicom.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici sa višom i srednjom školskom spremom podnose pismenu prijavu za polaganje stručnog ispita ispitnoj komisiji koju ministar nadležan za poslove zdravlja obrazuje pri zavodu za javno zdravlje, zajedno sa overenim prepisom diplome o završenoj odgovarajućoj školi i overenom pripravničkom knjižicom.

Prijava sa dokumentacijom iz stava 1. ovog člana podnosi se najkasnije 30 dana pre polaganja stručnog ispita.

Mesto polaganja stručnog ispita određuje ministarstvo nadležno za poslove zdravlja.

Član 9

Stručni ispit polaže se javno.

Ispitnu komisiju imenuje ministar nadležan za poslove zdravlja za sve oblasti.

Ispitna komisija sastoji se od predsednika i članova.

Predsednik i članovi ispitne komisije imaju najmanje isti stepen obrazovanja kao i pripravnik koji polaže stručni ispit, položen stručni ispit i pet godina rada u struci.

U ispitnu komisiju imenuju se stručnjaci odgovarajućeg stepena obrazovanja koji se bave odgovarajućim poslovima u oblasti zdravstvene zaštite.

Član 10

Ispitne komisije za polaganje stručnog ispita posebno se obrazuju za:

- 1) doktore medicine;
- 2) doktore stomatologije;
- 3) diplomirane farmaceute;
- 4) diplomirane farmaceute medicinske biohemičare;
- 5) zdravstvene saradnike sa visokom školskom spremom;

6) zdravstvene radnike sa stečenim visokim obrazovanjem na studijama prvog stepena (osnovne akademske studije, osnovne strukovne studije), odnosno na studijama u trajanju do četiri godine, sa višom i srednjom školskom spremom;

7) zdravstvene saradnike sa stečenim visokim obrazovanjem na studijama prvog stepena (osnovne akademske studije, osnovne strukovne studije), odnosno na studijama u trajanju do četiri godine, sa višom i srednjom školskom spremom.

Član 11

Po završenom stručnom ispitu komisija ocenjuje celokupan uspeh pripravnika.

Ocena uspeha na stručnom ispitu glasi "položio" i "nije položio" i donosi se većinom glasova članova ispitne komisije.

Član 12

Pripravnik koji ne položi stručni ispit može da polaže taj ispit u roku koji ne može biti kraći od 60 dana od dana polaganja stručnog ispita.

Član 13

O toku ispita vodi se Zapisnik o polaganju stručnog ispita na Obrascu 2 koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 14

Zdravstvenom radniku, odnosno zdravstvenom saradniku sa visokom stručnom spremom koji je položio stručni ispit izdaje se Uverenje o položenom stručnom ispitu na Obrascu 3 koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Zdravstvenom radniku, odnosno zdravstvenom saradniku sa višom i srednjom stručnom spremom koji je položio stručni ispit izdaje se Uverenje o položenom stručnom ispitu na Obrascu 4 koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 15

Pripravnik je dužan da obavesti ispitnu komisiju pri ministarstvu nadležnom za poslove zdravlja, odnosno pri zavodu za javno zdravlje ako je iz opravdanih razloga sprečen da pristupi ispitu u roku određenom za polaganje stručnog ispita najmanje tri dana pre dana određenog za polaganje ispita.

Ukoliko pripravnik ne obavesti ispitnu komisiju pri ministarstvu nadležnom za poslove zdravlja, odnosno pri zavodu za javno zdravlje u roku predviđenom u stavu 1. ovog člana ili je razlog odustajanja od polaganja ispita neopravdan, smatra se da ispitu nije pristupio.

Član 16

Administrativno-tehničke poslove za ispitnu komisiju obavlja sekretar koji se imenuje aktom o obrazovanju ispitne komisije.

Sekretar je dužan da tokom polaganja stručnog ispita vodi zapisnik.

Član 17

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o pripravničkom stažu i stručnom ispitu zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika ("Službeni glasnik RS", broj 89/93).

Član 18

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije".

Samostalan član Pravilnika o izmenama i dopunama Pravilnika o pripravničkom stažu i stručnom ispitu zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika

("Sl. glasnik RS", br. 112/2009)

Član 4

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije".

PLAN I PROGRAM PRIPRAVNIČKOG STAŽA

I PLAN I PROGRAM PRIPRAVNIČKOG STAŽA ZA DOKTORE MEDICINE ČIJE OSNOVNE STUDIJE TRAJU ŠEST GODINA

a) Plan pripravničkog staža:

1. Primarna zdravstvena zaštita sa organizacijom zdravstvenog sistema i aktuelnim zakonodavstvom	3 meseca
2. Interna medicina	1 mesec
3. Pedijatrija	1 mesec
4. Ginekologija	15 dana
5. Hirurgija	15 dana

b) Program pripravničkog staža obuhvata znanja i veštine koje doktor medicine treba da savlada u toku pripravničkog staža iz gore navedenih oblasti medicine.

Predlog programa obuhvata nivoe znanja i veština prema sadržaju rada, koji su označeni na sledeći način:

1. Znanja

- reprodukuje (označeno sa R);

2. Veštine

- posmatra (označeno sa P);

- izvodi (označeno sa I); koliko puta (označeno brojem uz odgovarajuću skraćenicu).

1. Primarna zdravstvena zaštita sa organizacijom zdravstvenog sistema i aktuelnim zakonodavstvom (3 meseca)

Znanja:

R - reprodukuje

Poznavanje raznovrsnih nalaza drugih specijalista i njihovo pravilno interpretiranje	R
Poznavanje prednosti kućnog lečenja i nege	R
Principi palijativne nege	R
Poznavanje pravnih okvira svog delovanja	R
Poznavanje uloge i značaja primarne zdravstvene zaštite u sistemu zdravstvene zaštite Srbije	R
Poznavanje programa unapređenja zdravlja za populacione grupe sa kojima radi	R
Poznavanje klasifikacionih sistema koji se koriste u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (MKB/X, MKPY/II, i dr.)	R
Poznavanje principa vođenja medicinske dokumentacije i evidencije kao i etičke i pravne posledice (obaveze i prava pacijenata)	R
Poznavanje načina komunikacije sa specijalističkim službama i drugim službama (npr. patronažna služba) i pravilan način upućivanja uključujući i kriterijume za upućivanje kod specijaliste	R
Poznavanje komunikacija sa drugim službama van zdravstvenog sektora i sa nevladinim organizacijama	R
Poznavanje prevencije, blagovremene dijagnostike, diferencijalne dijagnostike, lečenje, rehabilitacija i druge postupke sa bolesnicima koji se pojavljuju u ordinaciji opšte medicine	R
Poznavanje mera racionalnog propisivanja lekova za određene bolesti i poremećaje zdravlja	R
Poznavanje načela ocenjivanja radne sposobnosti u smislu privremene sprečenosti za rad usled bolesti, povrede i ostalih poremećaja zdravlja	R
Poznavanje načela ocenjivanja radne sposobnosti u smislu privremene sprečenosti za rad usled bolesti, povrede i ostalih poremećaja zdravlja	R
Poznavanje metoda za rano otkrivanje nezaraznih bolesti	R
Poznavanje mogućnosti i dometa preventivnih aktivnosti	R
Poznavanje vodiča dobre prakse za najčešća oboljenja i stanja u PZZ (šećerna bolest, KVB, rak, plućne bolesti i dr.)	R
Veštine: P - posmatra	

I - izvodi	
Specifičan način uzimanja anamneze u primarnoj zdravstvenoj zaštiti	110x
Objektivni pregled bolesnika	110x
Sistematski preventivni pregled odraslog sa ispitivanjem rizičnog ponašanja	1 5x
Neurološki pregled	1 5x
Psihijatrijski intervju	1 2x
Priprema obolelog i povređenog za transport	1 2x
Obrada i previjanje hirurške rane	1 5x
Postavljanje urinarnog katetera	1 5x
Ispiranje spoljašnjeg ušnog kanala	1 5x
Bris nosa i ždrela	1 1x
Injekcije (intradermalno, s.c., i.m., i.v.)	110x svaka
Vakcinisanje po programu imunizacije	1 3x
Snimanje i očitavanje EKG-a	110x
Demonstracija upotrebe inhalatora bolesnicima	1 5x
Racionalno propisivanje lekova za određene bolesti i poremećaje zdravlja	110x
Pisanje recepata	10x
Prepoznavanje neželjenih terapijskih efekata i njihovo otklanjanje	1 3x
Prepoznavanje raznovrsnih nalaza drugih specijalista i njihovo pravilno interpretiranje	1 5x
Interpretacija i korišćenje nalaza laboratorijskih analiza	110x
Interpretacija i korišćenje nalaza Ro	110x
Interpretacija i korišćenje nalaza ultrazvuka	1 2x
Komunikacija sa specijalističkim službama i pravilan način upućivanja uključujući i kriterijume za upućivanje kod specijaliste	110x
Pisanje uputa	110x
Vođenje medicinske dokumentacije bolesnika (zdravstveni karton)	110x
Ocenjivanje radne sposobnosti u smislu privremene sprečenosti za rad usled bolesti, povrede i ostalih poremećaja zdravlja	110x
Pisanje doznaka, otvaranje bolovanja i izdavanje potvrda o privremenoj sprečenosti za rad	110x
Izdavanje lekarskog uverenja i povredne liste	1 2x
Pružanje hitne pomoći (u zdravstvenoj ustanovi, van zdravstvene ustanove i u toku transporta)	1 5x
Metode medicinske pomoći kod srčanog zastoja, prestanka disanja, akutnih trovanja, toplotnog udara, dehidracije, opekotina	1 2x
Osmišljavanje i obavljanje kućnih poseta	1 5x
Vođenje razgovora sa bolesnikom i njegovom porodicom u ambulanti i kod kuće	110x
Zdravstveno vaspitanje u zajednici u kojoj radi	1 3x
Vođenje umirućeg bolesnika	R 2x
Pregled umrlog	R 2x
Izdavanje umrlice	R 2x

Higijensko-epidemiološka zaštita	
----------------------------------	--

2. Pedijatrija (1 mesec)

Znanja:

R - reprodukuje

Poznaje principe zdravstvenog vaspitanja za očuvanje i podizanje opšteg zdravstvenog stanja s posebnom pažnjom na pojedine dobne grupe kao što su novorođenčad, dojenčad i adolescenti;	R
Poznaje principe sistematskog zdravstvenog nadzora dece - posebno dojenčadi, dece pred upis u školu i adolescenata	R
Poznaje principe specifične zaštite u odnosu na činioce rizika po zdravlje, bolesti i povrede, a naročito akutnih i zaraznih oboljenja, posebno AIDS-a i masovnih nezaraznih oboljenja	R
Poznaje metode rane dijagnostike uključujući metode samokontrole	R
Ovladava znanjima, tehnikama i metodima kliničkog pregleda, postavljanju početne i konačne dijagnoze, kao i skrining metodama	R
Poznaje metode blagovremenog i efikasnog lečenja najčešćih stanja, oboljenja i povreda	R
Ovladava principima pružanja hitne medicinske pomoći povređenim i obolelim u zdravstvenoj ustanovi, izvan zdravstvene ustanove i tokom transporta	R
Poznaje principe kućnog lečenja obolele i povređene dece	
Poznaje indikacije za rehabilitaciju i metode praktične primene određenih metoda rehabilitacije	R
Ovladava indikacijama za korišćenje konsultativnih specijalističkih i konzilijarnih pregleda	R
Poznaje indikacije za laboratorijske, rendgen, EKG, ultrazvučne i druge pomoćne dijagnostičke metode	R
Poznaje indikacije za upućivanje na bolničko lečenje	R
Ovladava principima propisivanja lekova, sanitetskog materijala i pomoćnih medicinskih sredstava u skladu sa farmakoterapijskom doktrinom	R
Poznaje vodiče dobre kliničke prakse za najčešća oboljenja i stanja (astma, šećerna bolest, hipertenzija, gojaznost, akutni gastrointestinalni poremećaji)	R
Poznaje glavne oblike rizičnog ponašanja u adolescenciji (pušenje, alkoholizam, narkomanija, prerana polna aktivnost)	R
Veštine: P - posmatra I - izvodi	
Sistematski pregled zdravog dojenčeta	I-10x
Sistematski pregled predškolskog deteta	I-10x
Sistematski pregled školskog deteta	I-10x
Sistematski pregled adolescenta	I-10x
Merenje telesne mase, telesne visine i obima glave i upoređivanje sa standardima (grafikonima) rasta	I-20x

Procena denticije	I-20x
Procena stadijuma polnog sazrevanja	I-20x
Ispunjavanje zdravstvenog kartona	I-5x
Proveravanje urednosti vakcinacija (u zdravstvenoj knjižici i kartonu deteta)	I-10x
Objašnjavanje roditeljima (i deci) značaja vakcinacija	I-10x
Davanje pisanog saveta za ishranu dojenčeta, pothranjenog i gojaznog deteta	P-10x
Praktična primena oralnih, supkutanih i intrakutanih vakcina	I-15x
Individualni zdravstveno-vaspitni rad sa adolescentima	P-5x
Grupni zdravstveno-vaspitni rad sa adolescentima	P-2x
Anamneza i pregled bolesnog dojenčeta	I-10x
Anamneza i pregled bolesnog predškolskog i školskog deteta	I-10x
Anamneza i pregled bolesnog adolescenta	I-10x
Uzimanja brisa ždrela	I-10x
Direktni otoskopski pregled	I-10x
Indirektni otoskopski pregled	P-5x
Prepisivanje recepta	I-15x
Pismeno uputstvo za oralnu regidraciju	P-3x
Tumačenje rezultata hematoloških i biohemijskih analiza	I-10x
Tumačenje rezultata rendgenskih i ultrazvučnih pregleda	P-10x
Pisanje uputa za konsultativni pregled - fizijatra, ORL, oftalmologa i drugih specijalnosti	I-5x
Kućna poseta detetu s akutnim oboljenjem	P-2x
Kućna poseta detetu sa hroničnim oboljenjem	P-2x

3. Interna medicina (30 dana)

Znanja: R - reprodukuje	P - posmatra	Veštine: I - izvodi
----------------------------	--------------	------------------------

KARDIOLOGIJA (5 dana)	
Internistička anamneza i fizikalni pregled u kardiološkoj prijemnoj ambulanti	I-10x
Registrowanje i interpretacija EKG-a	I-10x
Merenje arterijske tenzije	I-10x
Ultrazvučni pregled srca	P-10x
Davanje i.v. terapije	P-10x
Kardio-pulmonalna reanimacija	P (I)
Praćenje pacijenata do koronarne jedinice i njegovo zbrinjavanje	P
Ubacivanje privremenog pace-markera	P
PULMOLOGIJA (5 dana)	
Internistička-pulmološka anamneza u plućnoj prijemnoj ambulanti	I-10x
Internistički-pulmološki fizikalni pregled	I-10x
Spirometrija	I-10x

Gasna analiza	I-10x
Očitavanje RTG snimka	R-10x
Davanje terapije i.v.	I-5x
Davanje inhalatorne terapije	I-5x
Bronhoskopija	P-5x
GASTROENTEROLOGIJA I ENDOKRINOLOGIJA	
Internistička-gastroenterološka anamneza u prijemnoj ambulanti	I-10x
Internistički-gastroenterološki fizikalni pregled	I-10x
Dijagnostika i terapija gastroenteroloških bolesti	P-10x
Lečenje ulkusne bolesti	R
Hitna stanja u gastroenterologiji	P
Internistička-endokrinološka anamneza u prijemnoj ambulanti	I-10x
Internistički-endokrinološki fizikalni pregled	I-10x
Dijagnostika i terapija endokrinoloških bolesnika	P-10x
Lečenje šećerne bolesti	R
Hitna stanja u endokrinologiji	P
NEFROLOGIJA I HEMATOLOGIJA (5 dana)	
Internistička-nefrološka anamneza u prijemnoj ambulanti	I-10x
Internistički-nefrološki fizikalni pregled	I-10x
Dijagnostika i terapija nefroloških bolesnika	I-10x
Hemodijaliza	P-10x
Hitna stanja u nefrologiji	P
Internistička-hematološka anamneza u prijemnoj ambulanti	I-10x
Internistički-hematološki fizikalni pregled	I-10x
Dijagnostika i terapija hematoloških bolesnika	I-10x
Anemije i njihovo lečenje	R-10x
Hitna stanja u hematologiji	P

4. Ginekologija (15 dana)

Znanja:	Veštine:
R - reprodukuje	I - izvodi
P - posmatra	

Ginekološka anamneza	I-10x
Ginekološki pregled	I-5x
Formiranje ginekološke istorije	I-5x
Dijagnostičke procedure u ginekologiji	I-2x
Ginekološke male hirurške intervencije	I-2x
Ginekološke operacije	P-2x
Preoperativna priprema i postoperativna nega i terapija	R
Inflamatorne promene u maloj karlici	R
Rano otkrivanje malignih oboljenja genitalnih organa	P-5x

Malignomi genitalnih organa	R
Kontracepcija i neposredna postkoitalna kontracepcija	R
Juvenilna ginekologija	R
Hitna stanja u ginekologiji	P-2x
Akušerska anamneza	I-5x
Akušerski pregled	I-5x
Formiranje akušerske istorije	I-5x
Dijagnoza trudnoće	I-5x
Poremećaji u ranoj trudnoći	R
Vođenje normalne trudnoće	R
Priprema trudnice za porođaj	I-5x
Vođenje normalnog porođaja	I-5x
Vođenje patološkog porođaja	P-5x
Puerperijum (babinjare)	R
Krvarenje u ranoj i kasnoj trudnoći	P-2x
Hitna stanja u akušerstvu	P-2x
Akušerski (obstetrički) šok	P-2x

5. Hirurgija (15 dana)

Znanja:		Veštine:
R - reprodukuje	P - posmatra	I - izvodi

Hirurška anamneza	I-10x
Klinički pregled dojke	I-5x
Klinički pregled abdomena	I-10x
Palpacija perifernih arterija i arterija vrata	I-5x
Digitalni pregled rektuma i prostate	I-2x
Hirurške operacije	P-2x
Endotrahealna intubacija i opšta anestezija	P-2x
Protokol preoperativne pripreme	R
Primena osnovnih principa dezinfekcije i sterilizacije	R
Zbrinjavanje urgentnih hirurških stanja	P-2x
Krikotireoidektomija i trahotomija	R, P
Torakocenteza kod hematopneumotoraksa i pneumotoraksa	P-2x
Hirurška obrada infekcija kože i potkožnog tkiva (drenaža apcesa, incizijaparicijuma), uzimanje brisa rane	I-3x
Postavljanje elastičnog zavoja	I-2x
Previjanje rane i uklanjanje konaca	I-10x
Primarna obrada manje i srednje rane	I-5x
Vađenje dostupnih stranih tela	I-2x
Davanje lokalne anestezije	I-2x

Zaustavljanje krvarenja - privremena hemostaza	R (I-2x)
Obrada manjih opekotina	I-2x
Obrada većih opekotina	P-2x
Laboratorijske analize i radiološki pregledi u hirurgskoj dijagnostici	R
Protokol dijagnostike i urgentnog tretmana neurohirurških povreda	R
Venepunkcija, davanje infuzija	I-10x
Davanje i.m. injekcija	I-10x
Asistirano disanje ambu balonom i maskom	I-2x
Oksigenoterapija	P-2x
Priprema za transport do druge zdravstvene ustanove	R
Nazogastrična sukcija	I-2x
Klizme	P-2x
Punkcija pluralne šupljine	P-2x
Postavljanje urinarnog katetera	I-2x
Privremena imobilizacija	I-5x

II PLAN I PROGRAM PRIPRAVNIČKOG STAŽA ZA DOKTORE MEDICINE ČIJE OSNOVNE STUDIJE TRAJU PET GODINA

a) Plan pripravničkog staža za doktore medicine:

1. Opšta medicina	75 dana
– u službi hitne medicinske pomoći u domu zdravlja, odnosno u zavodu za hitnu medicinsku pomoć	15 dana
2. Zdravstvena zaštita žena	40 dana
– u porodilištu	10 dana
3. Zdravstvena zaštita dece	40 dana
4. Zdravstvena zaštita radnika	15 dana
5. Interna medicina	35 dana
6. Opšta hirurgija	35 dana
7. Neuropsihijatrija	30 dana
8. Pneumoftizilogija	10 dana
9. Otorinolaringologija	8 dana

10. Zarazne bolesti	8 dana
11. Oftalmologija	8 dana
12. Fizikalna medicina i rehabilitacija	10 dana
13. Sudska medicina	8 dana
14. Higijensko epidemiološka zaštita	25 dana
15. Kožne i venerične bolesti	10 dana
16. Socijalna medicina	8 dana

b) Program pripravničkog staža za doktore medicine:

U toku pripravničkog staža doktor medicine se obučava u obavljanju:

- zdravstvenog vaspitanja za očuvanje i podizanje opšteg zdravstvenog stanja sa posebnom pažnjom na pojedine dobne grupe, promene vezane za adolescenciju, trudnoću, starost, invalidnost i dr. (ishrana, vodosnabdevanje, razvoj ličnosti, seksualno vaspitanje, stanovanje, odmor i dr), kao i za rad na planiranju porodice;

- sistematskog zdravstvenog nadzora, a naročito odojčadi, dece pred upis u školu i za vreme školovanja, radnika na radnim mestima sa povećanim rizikom po zdravlje, u zaštiti od profesionalnih oboljenja i povreda i dr.;

- specifične zaštite u odnosu na ličnu higijenu, određene faktore rizika po zdravlje ljudi, bolesti i povrede, a naročito kod akutnih i zaraznih oboljenja posebno AIDS-a, masovnih nezaraznih oboljenja (šećerna bolest, rak, kardiovaskularne bolesti, plućna oboljenja i dr.).

U okviru primarne zdravstvene zaštite upoznaje se sa zakonom i programima i drugim aktima donetim na osnovu zakona, upoznaje i ovladava metodama vakcinacije, sadržajima sistematskih pregleda, metodama zdravstveno-vaspitanog rada, rada patronažne službe, hemioprolifakse, samokontrole i dr. i neposredno učestvuje u njihovoj primeni.

Zavisno od oblasti medicine:

- obučava se u ranoj dijagnostici (uključujući metode samokontrole), blagovremenom i efikasnom lečenju najčešćih stanja oboljenja i povreda i zaštiti od nesposobnosti;

- savladava znanjima, tehnikama i metodima kliničkog pregleda, postavljanju početne i konačne dijagnoze, kao i "skrining" metodama; upoznaje indikacije i potrebu korišćenja konsultativnih specijalističkih i konzilijarnih pregleda, laboratorijskih, rendgen, EKG, ultrazvučnih i dr. pomoćnih dijagnostičkih metoda, kao i indikacije za upućivanje na bolničko lečenje; upoznaje metode i sadržaje kontinuiranog nadzora nad hroničnim bolesnicima; uči da propisuje lekove i sanitetski materijal i pomoćna medicinska sredstva u skladu sa farmakoterapijskom doktrinom kao i da raspoznaje neželjena dejstva lekova, da pripremi i vrši medicinsku obradu bolesnika za upućivanje na ocenu radne sposobnosti;

- učestvuje u kućnom lečenju obolelih i povređenih i u pružanju hitne medicinske pomoći u zdravstvenoj ustanovi, van zdravstvene ustanove i tokom transporta (metode medicinske

pomoći kod "kardijal arest-a", akutnih trovanja, prestanka disanja, toplotnog udara, dehidracije, opekotina, perforacije unutrašnjih organa i dr.);

- upoznaje se sa principima zdravstvene zaštite za slučaj vanrednog stanja i rata, a posebno pružanja hirurške pomoći, medicinske pomoći kod hemijsko-bioloških i jonizujućih oštećenja;

- ovladava tehnikom porođaja i revizije materice;

- upoznaje metode: određivanja krvnih grupa, indikacije i tehniku davanja transfuzije krvi i krvnih komponenti, antišok terapije, asistiranog disanja, oksigenoterapije, zaustavljanja krvarenja, zaštite u visokoferbilnim stanjima, lokalne anestezije, vađenje dostupnih stranih tela, sukcije, infuzije, imobilizacije, medicinske mere kod pneumotoraksa, osposobljavanje za odgovarajući transport do druge zdravstvene ustanove, kategorizacije mokraćne bešike, raznih vrsta punkcija i evakuacija, terapijskih klizmi, intubacije i traheotomije, paracenteze, tamponade nosa i dr. Osposobljava se za vršenje ambulantnih hirurških intervencija (obradu rane i dr.);

- obučava se u postavljanju indikacija za rehabilitaciju i praktičnoj primeni određenih metoda rehabilitacije.

U pojedinim granama medicine, odnosno oblastima zdravstvene zaštite, doktor medicine se posebno osposobljava, i to u oblasti:

Higijensko-epidemiološke zaštite: upoznaje se sa osnovnim principima i merama u vezi sa higijenom ishrane, školskom higijenom, higijenom rada, otklanjanjem otpadnih materija, osnovama zaštite od jonizujućeg zračenja, snabdevanjem stanovništva zdravom pijaćom vodom i dr. Učestvuje u sprovođenju anketa o vodnim objektima, domaćinstvima, školama i dr. Ovladava tehnikom uzimanja i slanja na pregled uzoraka vazduha, vode, namirnica i predmeta opšte upotrebe i zakonskim propisima iz ove oblasti; upoznaje se sa merama na sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti i epidemija i praktično ih sprovodi; vrši epidemiološka izviđanja i epidemiološke ankete; upoznaje se sa izradom analize i njihovom praktičnom primenom; upoznaje se sa propisima i njihovom praktičnom primenom u sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti, o obaveznim imunizacijama, seroprofilaksi, hemioprofilaksi, o kliconošama i dr.

Kožnih i veneričnih bolesti: upoznaje se sa ambulantnim radom i ovladava tehnikom dijagnostike i terapije najčešćih kožnih oboljenja i bolesti koje se prenose polnim putem, učestvuje u primeni dermatološke terapije; upoznaje se sa principima epidemiološkog pristupa bolestima koje se prenose polnim putem.

Socijalne medicine: upoznaje se sa osnovnim principima zdravstvene zaštite, a posebno primarne zdravstvene zaštite, praćenja i proučavanja zdravstvenog stanja stanovništva i izradom odgovarajućih elaborata; upoznaje metode planiranja i programiranja u zdravstvu, saraduje u izradi planova i programa i njihovoj evaluaciji, savladava osnove zdravstvene statistike i praktično ih primenjuje; upoznaje elemente za procenu kvaliteta zdravstvene zaštite i zdravstvenog stanja stanovništva, upoznaje se sa mestom i ulogom zdravstvenog vaspitanja u zdravstvenoj zaštiti i ovladava metodologijom zdravstveno-vaspitnog rada u svakodnevnoj praksi, upoznaje se sa osnovnom koncepcijom organizacije zdravstvene delatnosti, normativima i standardima u radu zdravstvene službe i osnovama ekonomike u zdravstvenoj zaštiti.

Sudske medicine: vrši obdukcije. Uvežbava klasifikaciju i kvalifikaciju mehaničkih, fizičkih i toksičkih povreda. Upoznaje se sa odredbama krivičnog zakona o radu lekara koji neposredno

obavlja zdravstvenu delatnost, kao i lekara - sudskog veštaka. Praktično radi na postupcima pri izdavanju lekarskih uverenja.

III PLAN I PROGRAM PRIPRAVNIČKOG STAŽA ZA DOKTORE STOMATOLOGIJE

a) Plan pripravničkog staža za doktore stomatologije:

1. Preventivna i dečja stomatologija	70 dana
2. Ortopedija vilica	30 dana
3. Bolesti zuba	65 dana
4. Paradontologija i oralna medicina	60 dana
5. Stomatološka protetika	70 dana
6. Oralna hirurgija	40 dana
7. Maksilofacijalna hirurgija sa hitnom medicinskom i stomatološkom pomoći	30 dana

b) Program pripravničkog staža za doktore stomatologije:

1. Preventivna i dečja stomatologija: doktor stomatologije se u oblasti dečje stomatologije obučava u obavljanju:

- zdravstvenog vaspitanja za očuvanje i podizanje oralnog zdravlja, sa posebnom pažnjom na pojedine dobne grupe (ishrana, oralna higijena, fluor profilaksa i dr.);

- sistematskog zdravstvenog nadzora u oblasti oboljenja usta i zuba, a naročito odojčadi, male dece, predškolske dece, za vreme školovanja, zaposlenih na radnim mestima sa povećanim rizikom po zdravlje usta i zuba, trudnica i dr.;

- specifične zaštite u odnosu na ličnu higijenu, određene faktore rizika po zdravlje ljudi, a naročito kod akutnih i zaraznih oboljenja, posebno AIDS-a;

- preventivno-terapijskih mera u sprečavanju oboljenja usta i zuba, posebno programa zalivanja fisura.

U okviru dečje stomatologije, upoznaje se sa pregledom, dijagnostikom i planom terapije oboljenja usta i zuba u dece (u vreme mlečne, mešovite i stalne denticije), zaštitom pulpe, materijalima za ispune, vađenjem mlečnih i stalnih zuba u dece, prvom pomoći u oblasti dečje stomatologije, dijagnostikom i terapijom povreda zuba, dijagnostikom i terapijom herpetičnog stomatita, dijagnostikom i terapijom kataralnog gingivita u dece.

U okviru primarne zdravstvene zaštite, upoznaje se sa zakonima i propisima (posebno Zakonom o fluorisanju vode za piće) i podzakonskim aktima, upoznaje se i ovladava metodama sistematskih pregleda i sanacije u oblasti stomatologije, zdravstveno-vaspitanog rada i učestvuje u njihovoj primeni.

Upoznaje posebne programe preventivne stomatološke zaštite i učestvuje u njihovom sprovođenju.

2. Ortopedija vilica: upoznaje se sa etiologijom nepravilnosti orofacijalnog sistema, kliničkom dijagnostikom, rasprostranjenosti malokluzija u nas; posebno se upoznaje sa primenom preventivnih mera u cilju sprečavanja malokluzija u doba trudnoće, kod odojčeta, mlečne i mešovite denticije (sprečavanje štetnih navika, kontrola nicanja zuba, sprečavanje formiranja nepravilnih funkcija, vežbe špatulom za sprečavanje obrnutog preklopa sekutića i dr.), sa primenom interceptivnih mera (brušenja zuba kod prinudnih zagrižaja) i sa terapijom blagih formi malokluzija (miofunkcionalne vežbe i sa i bez pomagala, podveza brade, primena vestibularne ploče i dr.); upoznaje se sa raznim dijagnostičkim i terapijskim metodama u lečenju nepravilnosti stomatognatnog sistema.

3. Bolesti zuba: upoznaje se sa pregledom, dijagnostikom i planom terapije oboljenja zuba; pripremom karijesnih kaviteta za ispune (preparacija kaviteta I i V klase); zaštitom pulpe; punjenjem kaviteta klasičnim i savremenim materijalima; oblikovanjem i poliranjem ispuna; izradom inleja; dijagnostikom oboljenja pulpe i parodonticijuma; postupkom kod urgentnih stanja (prva pomoć) iz oblasti bolesti zuba, lečenjem jednostavnih kanalnih sistema; upoznaje se sa mogućnostima savremenih endodontskih tehnika obrade, metoda i materijala opturacije kanala korena.

4. Parodontologija i oralna medicina: upoznaje se sa uzrocima parodontopatija i bolesti usta i rasprostranjenosti ovih oboljenja kod nas; savladava preventivne mere u oblasti parodontopatija (profesionalnu i individualnu negu usta i zuba) dijagnostiku parodontopatije i bolesti usta (kliničku i rendgenološku) i sekundarnu prevenciju parodontalnih oboljenja (uklanjanje kamenca, konkremenata i dr.); upoznaje se sa mogućnostima hirurškog lečenja parodontopatija i manifestacijama sistemskih oboljenja u usnoj duplji, biološkim i biohemijskim testovima u dijagnostici oboljenja mekih tkiva usta.

5. Stomatološka protetika:

a) fiksna protetika (35 dana): upoznaje se sa dijagnostikom i planiranjem fiksnih zubnih nadoknada u punom i prekinutom zubnom nizu; pripremnim postupcima preprotetskog zbrinjavanja; kliničkim postupcima izrade različitih fiksnih zubnih nadoknada (brušenjem zuba nosača za fiksne zubne nadoknade, uzimanjem otisaka savremenim otisnim materijalima, registracijom visine zagrižaja, zaštitom brušenih zuba, cementiranjem fiksnih zubnih nadoknada); različitim metodama zbrinjavanja depulpiranih zuba; uklanjanjem dotrajalih fiksnih zubnih nadoknada; pripremom retencionih zuba za prihvatanje elemenata parcijalne proteze i planiranjem namenskih fiksnih nadoknada;

b) mobilna protetika (35 dana): upoznaje se sa planiranjem u preprotetskom pripremom bezubih pacijenata za izradu totalne proteze; kliničkim postupcima u izradi totalne proteze primenom različitih metoda uzimanja otisaka; kontrolnim pregledima (okluzija, promene na mekim tkivima, higijenski aspekti); reparaturom totalne proteze; različitim metodama podlaganja totalne proteze; planiranjem i pripremom krezubih pacijenata za izradu različitih oblika parcijalnih proteza; izborom veznih elemenata parcijalne proteze i izradom kompleksnih parcijalnih proteza; kontrolnim pregledima pacijenata sa parcijalnim protezama (higijenski aspekti, uticaj na meka tkiva, zube i nosače i dr.); reparaturom i podlaganjem parcijalnih proteza; laboratorijskim postupcima izrade metalnog skeleta parcijalnih proteza; izradom imedijatnih proteza.

6. Oralna hirurgija: dijagnostika oboljenja zuba i usta koja zahtevaju oralnohirurške intervencije; postavljanje indikacije i kontraindikacije za vađenje izniklih i neizniklih zuba; postavljanje indikacije za hirurško lečenje periapikalnih lezija; upoznavanje sa ortodonsko-hirurškom

terapijom impaktiranih zuba; terapija dentogenih infekcija; priprema lokalne anestezije; vađenje zuba; vađenje zuba kod pacijenata rizika; zaustavljanje krvavljenja; lečenje komplikacija vađenja zuba; principi sterilizacije.

7. Maksilofacijalna hirurgija sa hitnom medicinskom i stomatološkom pomoći: upoznaje se sa urgentnim stanjima u medicini i stomatologiji i obučava se u pružanju prve pomoći, posebno kod povreda maksilofacijalne regije (omogućavanje prohodnosti disajnih puteva, zaustavljanje krvarenja, zbrinjavanje povreda mekih tkiva, privremena imobilizacija, konzervativno lečenje preloma kostiju lica i vilica i povreda zuba); lečenjem ambulantnih i hospitalizovanih pacijenata sa infekcijama lica, vilica i vrata; lečenjem benignih i malignih tumora maksilofacijalne regije, sa posebnim osvrtom na ranu dijagnostiku u obimu potrebnom za trijažu; planiranjem i preoperativnim i postoperativnim tretmanom pacijenata sa deformitetima maksilofacijalne regije.

IV PLAN I PROGRAM PRIPRAVNIČKOG STAŽA ZA DIPLOMIRANE FARMACEUTE

a) Plan pripravničkog staža za diplomirane farmaceute:

1. Farmaceutska tehnologija i racionalna farmakoterapija - 11 meseci;
2. Kontrola kvaliteta lekova i medicinskih sredstava - 20 dana;
3. Socijalna farmacija - 10 dana.

b) Program pripravničkog staža za diplomirane farmaceute obuhvata znanja i veštine koje diplomirani farmaceut treba da savlada u toku pripravničkog staža kako bi se osposobio za samostalni profesionalni rad.

U toku obavljanja pripravničkog staža diplomirani farmaceut uči da primenjuje i razvija znanja i veštine koje je stekao u toku studija, izgrađuje lični profesionalni stav, ponašanje i odgovornost.

1. Farmaceutska tehnologija i racionalna farmakoterapija:

Stož u apoteci - 8 meseci

Tokom obavljanja pripravničkog staža u apoteci diplomirani farmaceut se upoznaje sa: organizacijom rada i poslovima apoteke; radnim uputstvima i standardnim operativnim procedurama za rad u apoteci; gotovim lekovima (farmaceutski oblik, jačina, pakovanje, terapijska primena), magistralnim i galenskim lekovima i njihovom izradom, postupcima izdavanja lekova na recept i lekova čiji je režim izdavanja bez recepta; izborom, planiranjem i snabdevanjem lekovima, medicinskim sredstvima i drugim proizvodima; prijemom lekova, medicinskih sredstava i drugih proizvoda i proverom prateće dokumentacije; skladištenjem i čuvanjem lekova, medicinskih sredstava i drugih proizvoda pod propisanim uslovima i praćenjem rokova upotrebe; vođenjem odgovarajuće dokumentacije i evidencije; klasifikacijom i listama lekova koji se izdaju i propisuju na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja; savremenom stručnom literaturom kojom apoteka raspolaže i pouzdanim izvorima informacija o lekovima, medicinskim sredstvima i drugim proizvodima; postupkom odlaganja, odnosno uništavanja lekova, medicinskih sredstava i drugih proizvoda.

Iz oblasti farmaceutske tehnologije pripravnik se posebno upoznaje sa: izborom, planiranjem, snabdevanjem, skladištenjem i čuvanjem aktivnih i pomoćnih supstanci i odgovarajuće ambalaže za izradu magistralnih i galenskih lekova; pripremom pribora, posuđa i opreme za izradu magistralnih i galenskih lekova; izradom magistralnih lekova (sterilnih i nesterilnih) po prispelim receptima; radnim uputstvima i standardnim operativnim procedurama za rad u galenskoj laboratoriji; izradom galenskih lekova (sterilnih i nesterilnih) u galenskoj laboratoriji apoteke; vođenjem evidencija vezanih za izradu magistralnih i galenskih lekova; upoznavanje sa postupkom izdavanja magistralnih i galenskih lekova; izradom određenih kozmetičkih proizvoda i farmaceutskim proračunima.

Iz oblasti racionalne farmakoterapije pripravnik se posebno upoznaje sa: sprovođenjem preventivnih mera za očuvanje i zaštitu zdravlja stanovništva, odnosno promocijom zdravlja i prevencijom bolesti; praćenjem upotrebe lekova i unapređivanjem farmakoterapijskih mera i postupaka u racionalnoj upotrebi lekova i medicinskih sredstava; utvrđenim terapijskim protokolima lečenja i njihovim sprovođenjem radi racionalizacije troškova; obrascem recepta, odnosno naloga za izdavanje lekova i medicinskih sredstava; propisanom terapijom za pacijenta; savetovanjem pacijenata o pravilnoj upotrebi lekova, medicinskih sredstava i drugih proizvoda i značajem pridržavanja propisane terapije; pružanjem informacija o lekovima, medicinskim sredstvima i drugim proizvodima građanima, zdravstvenim radnicima, drugim zdravstvenim ustanovama i privatnoj praksi, kao i drugim zainteresovanim subjektima; izbegavanjem interakcija terapijskog dupliranja primene lekova; praćenjem, prijavljivanjem i izveštavanjem o neželjenim reakcijama na lekove i medicinska sredstva, kao i izbegavanje i smanjenje tih reakcija; vođenjem evidencije o receptima za lekove koji se ne mogu izdati na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja i lekova koji sadrže opojne ili psihotropne supstance; značajem komunikacije sa pacijentima, zdravstvenim radnicima, zdravstvenim saradnicima i građanima; zakonskom i stručnom odgovornošću farmaceuta pri obavljanju svoje delatnosti.

Stož u bolničkoj apoteci - 3 meseca

Pripravnik se upoznaje sa poslovima farmaceutske zdravstvene delatnosti koji se sprovode na sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite: izradom, čuvanjem i izdavanjem lekovitih preparata, kao što su injekcije, intravenske infuzije, koncentracije i praškovi za injekcije i intravenske infuzije, rastvori za hemodijalizu, peritonealnu dijalizu i irigaciju, intravenske mešavine, preparati za oči i drugi sterilni, kao i nesterilni lekoviti preparati i medicinska sredstva, rukovanjem lekovima visokog rizika (citotoksični lekovi, imunosupresivi, antibiotici, kortikosteroidi i dr.) i posebno se upoznaje sa specifičnostima racionalne farmakoterapije u bolničkoj apoteci.

2. Kontrola kvaliteta lekova i medicinskih sredstava

U laboratoriji za kontrolu kvaliteta lekova pripravnik se upoznaje sa: organizacijom rada i poslovima laboratorije za kontrolu lekova; procedurama i uputstvima za rad u skladu sa smernicama Dobre kontrolne laboratorijske prakse; ispitivanjem i kontrolom kvaliteta aktivnih i pomoćnih supstanci, ambalaže, galenskih i magistralnih lekova, medicinskih sredstava, kozmetičkih sirovina i proizvoda primenom odgovarajućih metoda analize u skladu sa evropskom, nacionalnom ili drugim priznatim farmakopejama ili proverenim metodama analize, odnosno magistralnim formulama; obradom i procenom rezultata ispitivanja; vođenjem laboratorijske dokumentacije; zakonskim propisima vezanim za ispitivanje i kontrolu lekova, medicinskih sredstava i kozmetičkih proizvoda.

3. Socijalna farmacija

Pripravnik se upoznaje sa: propisima iz oblasti farmaceutske zdravstvene delatnosti; sistemom i načelima zdravstvene zaštite i organizacijom zdravstvene službe; ljudskim pravima i vrednostima u zdravstvenoj zaštiti i pravima i dužnostima pacijenta; planom mreže zdravstvenih ustanova, posebno apoteka; izradom planova i programa aktivnosti vezanih za sprovođenje farmaceutske zdravstvene delatnosti, njihovom praćenju, analizi i evidenciji; osnovama zdravstvene statistike i farmakoekonomije; radom epidemiološke službe i ulogom farmaceuta u vanrednim prilikama; finansiranjem zdravstvene zaštite i sistemom zdravstvenog osiguranja; osnovnim etičkim načelima u obavljanju farmaceutske zdravstvene delatnosti, primenom etičkog kodeksa u praksi i procenom profesionalne odgovornosti.

V PLAN I PROGRAM PRIPRAVNIČKOG STAŽA ZA DIPLOMIRANE FARMACEUTE - MEDICINSKE BIOHEMIČARE

a) Plan pripravničkog staža za diplomirane farmaceute - medicinske biohemičare:

1. Medicinska biohemija - 7 meseci i 2 nedelje;
2. Laboratorijska hematologija i hemostaza - 2 meseca;
3. Sanitarna hemija - 5 nedelja;
4. Toksikološka hemija - 5 nedelja;
5. Pravna regulativa u oblasti medicinske biohemije, toksikološke hemije i sanitarne hemije - u toku trajanja pripravničkog staža.

Pripravnički staž diplomirani farmaceut - medicinski biohemičar obavlja u biohemijskoj, toksikološkoj laboratoriji i laboratoriji sanitarne hemije.

b) Program pripravničkog staža za diplomirane farmaceute - medicinske biohemičare:

U toku pripravničkog staža pripravnik treba da primeni znanja i savlada veštine koje je stekao u toku studiranja. Nezavisno od tipa zdravstvene ustanove u kojoj obavlja staž (dom zdravlja, bolnica, klinički centar, privatna laboratorija) diplomirani farmaceut - medicinski biohemičar mora obavezno savladati program pripravničkog staža kroz praktičan rad i upoznavanje sa poslovima koje se sprovode na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene delatnosti. Tokom obavljanja pripravničkog staža u biohemijskoj, toksikološkoj i sanitarnoj laboratoriji pripravnik se upoznaje sa:

– organizacijom rada i osobljem laboratorije, podelom poslova i odgovornosti, rasporedom prostorija u laboratoriji, opremom, vrstama analiza koje laboratorija izvodi, izdavanjem rezultata i vođenjem laboratorijske dokumentacije, stručnom literaturom u laboratoriji, procedurama i uputstvima za rad u laboratoriji, pravilima ponašanja (u međusobnim komunikacijama zaposlenih, sa pacijentima i drugim zdravstvenim radnicima i saradnicima), merama zaštite na radu.

1. Medicinska biohemija

1) biološki materijal: vrste i načini uzimanja biološkog materijala, prijem i trijaža biološkog materijala, primena standardizovanih postupaka u uzorkovanju, rukovanju i čuvanju biološkog materijala;

2) pravljenje rastvora: priprema hemikalija i posuđa, merenje supstanci, izrada rastvora poštujući zahteve za izradu rastvora, adekvatno čuvanje rastvora;

3) upoznavanje sa automatizacijom u medicinsko-biohemijskim laboratorijama:

a) Biohemijski i hematološki analizator: upoznavanje sa principom rada aparata i samostalan rad na aparatu uz nadzor mentora i korišćenje stručne literature;

b) Koagulometar, imunochemijski analizator, aparat za očitavanje test-traka za urin, plameni fotometar, analizator za određivanje tumorskih markera i hormona sa različitim tehnološkim principom merenja (luminometrija, hemiluminiscencija, itd.) - zavisno od opremljenosti laboratorije: upoznavanje sa principom rada aparata i analizama koje se rade u laboratoriji;

4) upoznavanje sa uzrocima varijabilnosti rezultata laboratorijskih analiza:

a) preanalitički faktori: uticaj načina uzimanja uzoraka krvi, hemoliza, greške u obeležavanju uzoraka, promene u uzorku nakon vađenja krvi, ishrana, stres, položaj tela, fizički napor, cirkadijalni ritam, trudnoća, farmakološki aktivne supstance i lekovi i dr;

b) analitički faktori: uticaj lekova, antikoagulanasa i drugih biohemijskih parametara (hemoglobin, bilirubin, lipodi, imunoglobulini) na analitički postupak određivanja biohemijskih parametara;

v) postanalitički faktori: ispisivanje i izdavanje rezultata, interpretacija i validacija rezultata, vođenje laboratorijske dokumentacije.

5) izvođenje opštih, klinički-relevantnih analiza: pre izvođenja analize pripravnik se upoznaje sa: metodom određivanja, biološkim materijalom iz koga se vrši određivanje, načinom uzorkovanja, faktorima koji utiču na izbor metode određivanja, referentnim intervalima i kliničkom primenom, interpretacijom rezultata, ograničenjima metode, drugim metodama za određivanje datog parametra, literaturom.

Supstrati i metaboliti, lipidi, elektroliti, elementi u tragu, proteini: glukoza, ureja, kreatinin, mokraćna kiselina, bilirubin (ukupan i direktan), holesterol, HDL-holesterol, LDL-holesterol (računski), trigliceridi, gvožđe, TIBC, kalcijum, fosfat, natrijum, kalijum, hloridi, ukupni proteini, albumin, C-reaktivni protein.

Enzimi: aspartat-aminotransferaza, alanin-aminotransferaza, alkalna fosfataza, α - amilaza, laktat-dehidrogenaza, kreatin-kinaza, lipaza, γ - glutamiltransferaza.

Test opterećenja: glukozom, klirens kreatinina.

6) pregled urina: izgled, boja, pH, relativna gustina, hemijski pregled test trakama i hemijskim metodama za pojedina konstituente urina, konfirmatorni testovi, mikroskopski pregled sedimenta urina, interpretacija rezultata pregleda urina (proteinurija, mikrohematurija, leukociturija i dr.);

7) pregled fecesa: okultno krvarenje;

8) upoznavanje sa principima osiguranja kvaliteta rada i racionalne laboratorijske dijagnostike: unutrašnja i spoljašnja kontrola kvaliteta rada u laboratoriji, utvrđivanje greške primenom kontrolnih karti i kontrolnih pravila, uticaj greške na rezultat laboratorijskog određivanja i kliničku odluku, upoznavanje sa značajem merne nesigurnosti, učešće u konsultacijama sa ostalim zdravstvenim radnicima u cilju racionalne i ekonomične laboratorijske dijagnostike i izbora relevantnih analiza i protokola u dijagnostici, lečenju i praćenju pacijenata.

2. Laboratorijska hematologija i hemostaza

Određivanje kompletne krvne slike na hematološkom brojaču (eritrociti, hematokrit, eritrocitni indeksi, leukociti, leukocitarna formula, trombociti), interpretacija rezultata krvne slike dobijene na hematološkom brojaču, izrada krvnog razmaza i mikroskopsko određivanje leukocitarne formule, mikroskopsko određivanje leukocita i trombocita, određivanje retikulocita, sedimentacija eritrocita, određivanje fibrinogena, određivanje protrombinskog vremena i aktiviranog parcijalnog tromboplastinskog vremena, kontrola antikogulantne terapije.

Zavisno od nivoa zdravstvene delatnosti kojoj laboratorija pripada pripravnik može učestvovati u izvođenju drugih specijalizovanih analiza iz oblasti biohemije i hematologije.

3. Sanitarna hemija

1) uzorci i uzimanje uzoraka: pravilan izbor homogenog uzorka, pravilno uzimanje uzorka, faktori koji utiču na stabilnost uzorka;

2) dokumentacija u sanitarnoj laboratoriji: zahtev za analizu, interpretacija rezultata, pisanje i izdavanje mišljenja;

3) osiguranje kvaliteta rada u sanitarnoj laboratoriji: upoznavanje sa osnovnim principima unutrašnje i spoljašnje kontrole kvaliteta rada u laboratoriji sanitarne hemije;

4) izrada rastvora: specifičnosti pranja i pripreme posuđa, merenje hemikalija i izrada rastvora, adekvatno obeležavanje i čuvanje rastvora;

5) ispitivanja kvaliteta i zdravstvene ispravnosti namirnica, pijaćih voda i predmeta opšte upotrebe: osnovne metode analize namirnica, pijaćih voda i predmeta opšte upotrebe, koje obuhvataju gravimetrijske, volumetrijske, polarimetrijske, spektrofotometrijske, kolorimetrijske i hromatografske tehnike, procena kvaliteta i zdravstvene ispravnosti namirnica na osnovu određivanja nutrimenata (proteina, lipida, ugljenih hidrata, mineralnih materija, vitamina), vode, aditiva i kontaminanata, određivanje fizičkih i hemijskih parametara u vodi za piće i predmetima opšte upotrebe, izračunavanje energetske vrednosti namirnica i dijetetskih proizvoda, procena prilagođenosti sastava dijetetskih proizvoda specifičnim nutritivnim potrebama, kritičko tumačenje informacije na deklaracijama.

4. Toksikološka hemija

1) uzorci i uzimanje uzoraka: pravilan izbor i uzimanje uzoraka, faktori koji utiču na stabilnost uzorka;

2) dokumentacija u toksikološkoj laboratoriji: toksikološki zahtev i nalaz, interpretacija rezultata;

3) osiguranje kvaliteta rada u toksikološkoj laboratoriji: upoznavanje sa osnovnim principima unutrašnje i spoljašnje kontrole kvaliteta rada u toksikološkoj laboratoriji;

4) izrada rastvora: specifičnosti pranja i pripreme posuđa, merenje hemikalija i izrada rastvora, adekvatno obeležavanje i čuvanje rastvora;

5) toksikološka ispitivanja: zavisno od tipa laboratorije u kojoj pripravnik obavlja staž izvodi se program a) ili b);

a) kliničko-toksikološka ispitivanja: biološki materijal - skrining procedure, krining lekova i njihovih metabolita u telesnim tečnostima, određivanje sadržaja etil alkohola u krvi, identifikacija opojnih droga u urinu, biomarkeri ekspozicije i efekta pri trovanju metalima i organskim rastvaračima, osnovni elementi procene rizika na zdravlje ljudi;

b) ekotoksikološka ispitivanja: uzorkovanje vazduha, vode i zemljišta, određivanje sadržaja najznačajnijih aerozagađivača (SO₂, NO_x, čestica prašine, aerosedminet) određivanje sadržaja toksičnih metala i fenola u vodama, osnovni elementi ekološke procene rizika.

5. Pravna regulativa u oblasti medicinske biohemije, toksikološke hemije i sanitarne hemije

Opšti zakoni iz oblasti zdravstva, kao i upoznavanje sa zakonskom regulativom koja se odnosi na kvalitet i zdravstvenu ispravnost namirnica, vode za piće i predmeta opšte upotrebe, aditiva, otrove i opojne droge.

VI PLAN I PROGRAM PRIPRAVNIČKOG STAŽA ZA ZDRAVSTVENE RADNIKE SA STEČENIM VISOKIM OBRAZOVANJEM NA STUDIJAMA PRVOG STEPENA (OSNOVNE AKADEMSKE STUDIJE, OSNOVNE STRUKOVNE STUDIJE), ODNOSNO NA STUDIJAMA U TRAJANJU DO ČETIRI GODINE I VIŠIM OBRAZOVANJEM

1. Plan i program pripravničkog staža za medicinske sestre:

- zdravstvena nega u primarnoj zdravstvenoj zaštiti - 2 meseca;

- zdravstvena nega u stacionarnoj zdravstvenoj ustanovi - 4 meseca.

1) Zdravstvena nega u primarnoj zdravstvenoj zaštiti

Osposobljava se za zdravstvenu negu zdravog i bolesnog pojedinca, porodice ili grupe u odgovarajućoj oblasti; upoznaje se sa postupcima zdravstvene nege, sistematskim i drugim pregledima, zdravstveno-vaspitnim radom, dijagnostičko-terapeutskim postupcima, prijemom i trijažom pacijenata; obučava se za primenu preventivnih mera na očuvanju zdravlja; upoznaje

se sa epidemiologijom i specifičnostima odgovarajuće populacije; obučava se za vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

U patronažnoj službi pripravnik se upoznaje: sa ulogom, organizacijom i zadacima patronažne službe; specifičnostima područja koju pokriva patronažna služba; saraduje sa drugim službama u zdravstvenim ustanovama; obučava se za zdravstvenu negu grupacija stanovništva koje su obuhvaćene patronažnim posetama; obučava se za vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

2) Zdravstvena nega u stacionarnim zdravstvenim ustanovama

a) Zdravstvena nega u službi za prijem i zbrinjavanje hitnih stanja - 3 nedelje

Upoznaje se sa poslovima na prijemu i zbrinjavanju hitnih stanja, sa organizacijom službe, obučava se za hitan prijem bolesnih i povređenih, obučava se za trijažu sa identifikacijom i rešavanjem problema u okviru zdravstvene nege, za transport obolelog ili povređenog; upoznaje se sa specifičnostima zdravstvene nege bolesnika sa oboljenjima i povredama pluća i disajnih puteva, srca i krvnih sudova, trbušnih organa, kostiju, mišića i nerava kao i bolesnika sa akutnim trovanjima, psihijatrijskim i ginekološkim oboljenjima.

Obučava se za psihičku podršku bolesniku ili povređenom i članovima njegove porodice, obučava se za izvođenje dijagnostičko terapeutskih mera i procedura u hitnim stanjima i upoznaje se sa vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

b) Zdravstvena nega u intenzivnoj terapiji - 4 nedelje

Upoznaje se sa organizacijom rada u jedinici za intenzivnu negu i terapiju, prijemom bolesnika, specifičnostima higijenskog režima sa akcentom na sprečavanju bolničkih infekcija.

Obučava se za primenu dijagnostičko terapeutskih mera kod životno ugroženog bolesnika (enteralno i parenteralno hranjenje, poznavanje upotrebe brzo delujućih lekova, transfuzije krvi i krvnih derivata kao i delovanje medicinskih aparata i njihovu upotrebu).

Upoznaju se sa zdravstvenom negom umirućeg pacijenta i postupanjem sa umrlim, obučava se za vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

v) Zdravstvena nega u psihijatriji - 3 nedelje

Upoznaje se sa specifičnostima zdravstvene nege bolesnika sa psihičkim smetnjama, osposobljava se za zdravstvenu negu bolesnika u psihijatriji, za psihosocijalnu rehabilitaciju, upoznaje se sa ulogom porodice u procesu lečenja i rehabilitacije psihijatrijskog bolesnika i pomoći bolesniku u krizi, kao i specifičnim etičkim pitanjima u zdravstvenoj nezi ovih bolesnika i vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

g) Zdravstvena nega u hirurgiji - 3 nedelje

Upoznaje se sa organizacijom rada hirurškog odeljenja, obučava se za prijem i zdravstvenu negu hirurškog bolesnika, za primenu dijagnostičko terapeutskih mera u preoperativnoj i postoperativnoj zdravstvenoj nezi, upoznaje se sa specifičnostima higijenskog režima i

sprečavanjem bolničkih infekcija i obučava se za vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

d) Zdravstvena nega u internoj medicini - 3 nedelje

Upoznaje se sa organizacijom rada i poslovima internističkog odeljenja, obučava se za prijem i zdravstvenu negu internističkog bolesnika, za primenu dijagnostičko terapijskih mera, za pripremu pacijenta za različita endoskopska, radiološka, radioizotopska i druga ispitivanja, upoznaje se sa specifičnostima higijenskog režima i sprečavanjem bolničkih infekcija i obučava se za vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

2. Plan i program pripravničkog staža za više ginekološko-akušerske sestre i strukovne medicinske sestre - babice:

- zdravstvena nega u primarnoj zdravstvenoj zaštiti - 2 meseca;

- zdravstvena nega u stacionarnim zdravstvenim ustanovama - 4 meseca.

1) Zdravstvena nega u primarnoj zdravstvenoj zaštiti

Osposobljava se za rad za primenu dijagnostičko-terapijskih mera u oblasti zdravstvene zaštite žena, ranoj dijagnostici karcinoma, obučava se za rad u savetovalištu za planiranje porodice i savetovalištu za trudnice i za saradnju sa drugim članovima tima - lekar, polivalentna patronažna sestra i socijalni radnik. Obučava se za vođenje medicinske dokumentacije i evidencije

2) Zdravstvena nega u stacionarnim zdravstvenim ustanovama

a) Ginekologija

Upoznaje se sa organizacijom rada i poslovima ginekološkog odeljenja, obučava se za prijem i trijažu ginekoloških pacijenata, zbrinjavanje hitnih ginekoloških stanja, osposobljava se za rad za primenu dijagnostičko-terapijskih mera, edukacije pacijenata o higijenskom - dijetetskom režimu i samozbrinjavanju, obučava se za pripremu i asistiranje pri malim hirurškim intervencijama, pripremu pacijenata za operative zahvate i zdravstvenom negom kod operisanih pacijenata u okviru intenzivne nege i odeljenja ginekologije. Obučava se za rad na funkcionalnom ispitivanju i lečenje steriliteta.

b) Akušerstvo

Upoznaje se sa prijemom i trijažom trudnica, radom na odeljenju visokorizičnih trudnoća uz primenu savremenih elektronskih aparata, prihvatom porodilje u porodilište i kontrolom kroz sva porođajna doba. Obučava se za vođenje fiziološkog porođaja i zaštite međice pri porođaju i asistiranju akušeru kod nepravilnih porođaja i kod akušerskih operacija. Obučava se za prvu negu novorođenčeta i procena stanja, hitnu reanimaciju novorođenčeta, za rad na akušerskom odeljenju, kontroli involucije, nezi epiziotomije ili operative rane, edukaciji porodilje o higijensko dijetetskom režimu, o dojenju i nezi deteta. Upoznaje se sa planiranjem zdravstvene nege i vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije, izvođenjem i kontrolom sterilizacije, sprovođenje mera na prevenciji intrahospitalnih infekcija i saradnjom sa drugim članovima tima: ginekolog - akušer, anesteziolog, pedijatar, dijetetičar i socijalni radnik.

3. Plan i program pripravničkog staža za strukovne fizioterapeute i više fizioterapeute:

- fizikalna terapija - 4 nedelje
- kineziterapija u oblasti traumatologije - 4 nedelje
- kineziterapija u oblasti pedijatrije - 4 nedelje
- kineziterapija u oblasti neurologije - 4 nedelje
- kineziterapija u oblasti interne medicine - 4 nedelje
- kineziterapija u oblasti pulmologije - 4 nedelje

1) Fizikalna terapija

Pripravnik se upoznaje sa odeljenjem za fizikalnu terapiju, aparatima, sredstvima i tehnikom koje se koriste u fizikalnoj terapiji; specifičnostima u oblasti fizikalne terapije i vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

2) Kineziterapija u oblasti traumatologije

Pripravnik se upoznaje sa organizacijom odeljenja za traumatologiju, specifičnostima u oblasti traumatologije, zadacima rehabilitacionog tima, vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

3) Kineziterapija u oblasti pedijatrije

Pripravnik se upoznaje sa specifičnostima kineziterapije u oblasti pedijatrije, opremom i tehnikom koja se koristi u sali za kineziterapiju dece, obučava se za pristup detetu i porodici, kao i za njihovu edukaciju. Obučava se za terapeutsku procenu stanja i uzimanje funkcionalnog statusa deteta, saraduje sa ostalim članovima rehabilitacionog tima i upoznaje se sa vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

4) Kineziterapija u neurologiji

Upoznaje se sa specifičnostima kineziterapije u neurologiji, obučava se za uzimanje funkcionalnog statusa neuroloških pacijenata, za sastavljanje kineziterapijskog plana i programa, za edukaciju pacijenta i porodice i upoznaje se sa vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

5) Kineziterapija u internoj medicini

Upoznaje se sa specifičnostima kineziterapije u oblasti interne medicine, obučava se za uzimanje funkcionalnog statusa internističkih pacijenata, za sastavljanje kineziterapijskog plana i programa, za edukaciju pacijenta i porodice i upoznaje se sa vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

6) Kineziterapija u pulmologiji

Upoznaje se sa specifičnostima kineziterapije u oblasti pulmologije, obučava se za uzimanje funkcionalnog statusa pulmoloških pacijenata, za sastavljanje kineziterapijskog plana i programa, za edukaciju pacijenta i porodice i upoznaje se sa vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

4. Plan i program pripravničkog staža za strukovne radne terapeute i više radne terapeute:

- rad u primarnoj zdravstvenoj zaštiti - 8 nedelja
- rad u stacionarnoj zdravstvenoj ustanovi - 16 nedelja

1) Rad u primarnoj zdravstvenoj zaštiti

Osposobljava se za samostalan rad na prevenciji lošeg držanja tela, posturalnoj disfunkciji dece i omladine; prevenciji deformiteta kod dece i omladine sa izraženim lošim držanjem, savetovanju za adekvatan izbor zanimanja; treningu za korišćenje zaštitnih pokreta i položaja osoba sa rizikom; za rad sa decom iz rizičnih porodica.

2) Rad u stacionarnoj zdravstvenoj ustanovi

Osposobljava se za samostalni rad kod provere sposobnosti, davanje uputstava i treninga za aktivnosti svakodnevnog života kod osoba sa početnim ili uznapredovalim znacima oboljenja ili oštećenja organizma; za proučavanje, projektovanje i izradu protektivnih, korektivnih i funkcionalnih pomagala, za ergonomsko prilagođavanje pribora i alata, za planiranje i sprovođenje korektivnih položaja priručnim i posebno projektovanim i izrađenim sredstvima. Obučava se za projektovanje fizičke sredine osoba sa invaliditetom i za edukaciju osoba iz pacijentovog okruženja.

Osposobljava se za edukaciju pacijenta kod korišćenje ortoza, aparata, funkcionalnih pomagala i proteza, za poboljšanje funkcionalnih sposobnosti i razvijanje sposobnosti prilagođavanja i kompenzovanja, motornih, psihomotornih, proprioceptivnih, čulnih i kognitivnih funkcija; za nastavljjanje školskih, profesionalnih, društvenih i uobičajenih svakodnevnih aktivnosti.

5. Plan i program pripravničkog staža za strukovne i više farmaceutske tehničare:

- rad u apoteci - 12 nedelja
- rad u bolničkoj apoteci - 4 nedelje
- rad u galenskoj laboratoriji - 8 nedelja

1) Rad u apoteci

Pripravnik se upoznaje i obučava za izdavanje i prodaju lekova čiji je režim izdavanja bez recepta, medicinskih sredstava, parafarmaceutskih proizvoda, dijetetskih suplemenata i drugih proizvoda u prevenciji i lečenju, priprema lekove, medicinska sredstva i dr. za potrebe zdravstvenih ustanova i drugih pravnih lica; učestvuje u prijemu lekova, medicinskih sredstava, parafarmaceutskih proizvoda, proveru roka upotrebe, proveru obezbeđenosti sertifikata, deklaracija i uputstava, u pravilnom čuvanju i tretmanu lekova, medicinskih sredstava,

parafarmaceutskih proizvoda, i u defektiranju lekova. Učestvuje u obradi i pripremi recepata za fakturisanje.

2) Rad u bolničkoj apoteci

Osposobljava se za prijem lekova, zavojnog materijala, sterilnih rastvora, sredstava za dezinfekciju, izdavanju lekova, medicinskih sredstava, zavojnog materijala na osnovu trebovanja sa odeljenja, učestvuje u proizvodnji i podeli masti i infuzionih rastvora i učestvuje u kompjuterskoj obradi podataka.

3) Rad u galenskoj laboratoriji

Osposobljava se za praktičan rad na izradi sledećih grupa galenskih lekova: prečišćene vode, sterilnih preparata (kapi i masti za oči, injekcionih rastvora, infuzionih rastvora), krema, masti, gelova, rastvora, losiona, sirupa, rektalnih i vaginalnih oblika, kapsula i tableta.

6. Plan i program pripravničkog staža za strukovne nutricioniste - dijetetičare i više nutricioniste - dijetetičare:

- ishrana zdravih ljudi - 12 nedelja

- ishrana bolesnih ljudi - 12 nedelja

Osposobljava se za rad na prevenciji i unapređenju zdravlja kroz zdravstveno vaspitni rad kod svih grupacija stanovništva, izračunavanje i prilagođavanje energetske potrebe korisnika, za sastavljanje i planiranje jelovnika prema dijetalnim šemama i normativima, kontrolu pripremljenih obroka, količine namirnica i organoleptička svojstva obroka, planiranje nabavke hrane i kontrola kvaliteta namirnica, organizaciju pravilnog skladištenja namirnica, nadzor nad sprovođenjem organizacije i postupka rada u celokupnom sistemu ishrane. Osposobljava se za samostalno određivanje dijetoterapije pacijenata u stacionarnoj ustanovi, uzimanje nutritivne anamneze, analizu učinka dijetetske ishrane na dijagnostičke i terapijske postupke, saradnju sa higijensko-epidemiološkom službom i drugim službama i vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

7. Plan i program pripravničkog staža za strukovnog medicinskog radiologa i višeg radiološkog tehničara

- rad u radiološkoj dijagnostici i magnetnoj rezonanci - 16 nedelja

- rad u radiološkoj terapiji - 4 nedelje

- rad u nuklearnoj medicini - 4 nedelje

1) Rad u radiološkoj dijagnostici i magnetnoj rezonanci

Pripravnik se upoznaje sa radom u radiološkoj dijagnostici, sa tehnikama i načinom dobijanja slike-filma, optimizacijama doze i zaštitom bolesnika.

Osposobljava se za korišćenje radiološke opreme u interventnoj radiološkoj dijagnostici, postavljanje, centriranje i nega bolesnika, izbor faktora ekspozicije, optimizacija doze. Saraduje sa radiologom i drugim lekarima kao deo multidisciplinarnog tima. Obučava se za vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

Pripravnik se u okviru oblasti kompjuterizovane tomografije obučava za pripremu materijala i pripremu radiološke opreme, za postavljanje bolesnika u pravilan položaj za snimanje, za izbor odgovarajućeg softverskog programa za pregled, optimizaciju doze, za čuvanje kontrastnog i drugog materijala i opreme koja se koristi prilikom pregleda i za vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

Pripravnik se u dijagnostici sa magnetnom rezonancom upoznaje sa načinom postupanja i pravilima pri radu u magnetnom polju, sa osnovnim principima fizike i upravljanja, opremom sa pulsnom sekvencom, sa izborom T1 ili T2 faze, proton slikom, karakteristikama tkiva kao i detekcijom i prijemom signala, i sa korišćenjem celokupne dodatne i pomoćne opreme.

2) Rad u radiološkoj terapiji

Upoznaje se sa radom u radiološkoj terapiji i ulogom u planiranju tretmana, multidisciplinarnim pristupom pri izvođenju tretmana i vođenju medicinske dokumentacije i evidencije.

Obučava se za zaštitu od zračenja i optimizaciju doze, rukovanje opremom za sprovođenje tretmana, postavljanje bolesnika, određivanju veličine polja, primene kalupa, i drugih parametara. Upoznavanje sa načinom vođenja evidencije o tretmanu koji je primenjen kao i o čuvanju podataka.

3) Rad u nuklearnoj medicini

Upoznaje sa radom u nuklearnoj medicini, radiofarmacima, načinom njihovog dobijanja, skladištenjem, mužom generatora i merenjem radioaktivnosti, izračunavanjem tačnog volumena i aktivnosti, aseptičkim obeležavanjem radiofarmaka. Obučava se za rukovanje opremom i obezbeđivanjem tačnosti i pouzdanosti opreme, postavljanje bolesnika u odgovarajući položaj, upoznaje se sa osnovnim parametrima za izbor optimalnih uslova pregleda i sa zaštitom od zračenja i optimizacijom doze kao i vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

8. Plan i program pripravničkog staža za strukovnog sanitarno-ekološkog inženjera i višeg sanitarnog tehničara

- higijena i humana ekologija - 4 nedelje
- unapređenje ishrane - 2 nedelje
- dezinfekcija, dezinsekcija i deratizacija - 1 nedelja
- kontrola i prevencija bolesti - 6 nedelja
- socijalna medicina - 3 nedelje
- laboratorija - 2 nedelje

- radna sredina - 6 nedelja

1) Higijena i humana ekologija

U oblasti higijene i humane ekologije pripravnik se osposobljava za samostalno uzorkovanje vode za piće, uzorkovanje površinske i otpadne vode, namirnica i predmeta opšte upotrebe, briseva sa radnih površina, vazduha i sedimentne materije i obučava se za rad na uređajima za uzorkovanje vazduha i sedimentata. Upoznaje se sa načinom odvajanja, kretanja i tretiranja sa infektivnim medicinskim otpadom, načinom pisanja i izradom izveštaja i vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

2) Unapređenje ishrane

U oblasti unapređenja ishrane, pripravnik se upoznaje sa antropometrijskim instrumentima i merenjima i procenom stanja uhranjenosti, sa načinom utvrđivanja energetske potrebe, kao i potreba za hranljivim i zaštitnim materijama, sa protokolom izrade dijeta zdravih i bolesnih osoba.

3) Dezinfekcija, dezinsekcija i deratizacija

U oblasti dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije, pripravnik se obučava za samostalno obavljanje poslova dezinfekcije, dezinsekcije i deratizacije i upoznaje se sa procedurama sistema kontrole kvaliteta, kao i vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

4) Kontrola i prevencija bolesti

U oblasti kontrole i prevencije bolesti, pripravnik se osposobljava za rad u zdravstvenom nadzoru nad osobama koje podležu obaveznom sanitarnom pregledu, zdravstvenom nadzoru nad kliconošama zaraznih bolesti, prijavljivanju i evidentiranju zaraznih bolesti, prijavljivanju i evidentiranju nezaraznih bolesti, u sprovođenju protivepidemijskih mera. Upoznaje se sa monitoringom hladnog lanca vakcina i kalendarom vakcinacije i uzima materijal za laboratorijske analize u ustanovi i na terenu, sa intrahospitalnim infekcijama i merama za njihovo sprečavanje i vođenjem medicinske dokumentacije i evidencije.

5) Socijalna medicina

U oblasti socijalne medicine, pripravnik se osposobljava za prikupljanje podataka iz oblasti zdravstvene statistike, učestvuje u izradi izveštaja o određenim parametrima demografskog kretanja stanovništva. Obučava se za poslove zdravstvenog vaspitanja i promociju zdravlja.

6) Laboratorija

U oblasti laboratorijske delatnosti, pripravnik se upoznaje sa postupcima analize vode, namirnica i predmeta opšte upotrebe i upoznaje se sa postupcima kontrole sterilnosti. Upoznaje se sa radom laboratorije i procedurama analize uzoraka sanitarne hemije i toksikologijom.

7) Radna sredina

U oblasti radne sredine, pripravnik se upoznaje sa postupcima za proveru održavanja higijene u radnoj sredini, i obučava se za prethodno i periodično ispitivanje sanitarno higijenskih uslova u radnoj sredini.

9. Plan i program pripravničkog staža za strukovnog medicinsko-laboratorijskog tehnologa i višeg laboratorijskog tehničara:

- biohemijska laboratorija - 7 nedelja
- hematološka laboratorija - 7 nedelja
- transfuzija - 2 nedelje
- patohistologija - 2 nedelje
- imunohemija - 2 nedelje
- mikrobiološke laboratorije - 4 nedelje

1) Biohemijska laboratorija

U biohemijskoj laboratoriji, pripravnik se obučava za uzimanje, prijem i trijažu biološkog materijala, primenu standardizovanih postupaka u uzorkovanju, rukovanju i čuvanju biološkog materijala; upoznaje se i osposobljava za samostalan rad na aparatima u laboratoriji, sa uzrocima varijabilnosti rezultata laboratorijskih analiza; osposobljava se za izvođenje standardnih biohemijskih analiza, hemijski i mikroskopski pregled urina i pregled fecesa.

2) Hematološka laboratorija

U hematološkoj laboratoriji, pripravnik se osposobljava za određivanje kompletne krvne slike na hematološkom brojaču i izradu standardnih hematoloških testova, određivanje fibrinogena, određivanje protrombinskog vremena i aktiviranog parcijalnog tromboplastinskog vremena.

3) Transfuzija

U transfuziji, pripravnik se osposobljava za samostalno uzimanje krvi, konzervaciju, čuvanje i transport krvi, ispitivanje i kontrolu krvi davalaca, prenatalna ispitivanja krvi i za pretransfuziona testiranja krvi i komponenta krvi.

4) Patohistologija

U patohistološkoj laboratoriji, pripravnik se osposobljava za rad na fiksiranju i kalupljenju uzoraka, sečenju, bojenju i ostalim pripremama za dijagnostiku uzoraka.

5) Mikrobiološka laboratorija

U mikrobiološkoj laboratoriji, pripravnik se osposobljava za obavljanje poslova u mikrobiološkoj laboratoriji, obučava se za sterilizaciju laboratorijskog posuđa, rukovanje sterilnim materijalom, obrada, zasejavanje biološkog materijala na podloge, pravljenje i bojenje preparata, pravljenje

hranljivih podloga i rad na mikrobiološkim analizatorima, kao vođenje medicinske dokumentacije i evidencije.

6) Laboratorija za imunohemiju

U laboratoriji za imunohemiju, pripravnik se obučava se za rad na imunohemijskim analizatorima za određivanje tumorskih markera i hormona sa različitim tehnološkim principom merenja, upoznaje se sa različitim tehnikama i metodama u imunohemijskim laboratorijama.

VII PLAN I PROGRAM PRIPRAVNIČKOG STAŽA ZA ZDRAVSTVENE RADNIKE SA SREDNJOM ŠKOLSKOM SPREMOM

1. Plan i program pripravničkog staža za medicinsku sestru - tehničara (opšti smer), pedijatrijsku sestru, ginekološko-akušersku sestru i medicinsku sestru vaspitača:

- u domu zdravlja - 3 meseca;

- u stacionarnoj zdravstvenoj ustanovi - 3 meseca.

1) Za medicinsku sestru tehničara (opšti smer) i pedijatrijsku sestru:

Osposobljavanje kroz praktičan rad za samostalno obavljanje opštih i specijalizovanih poslova zdravstvene nege; usmeravanje na savlađivanje metoda i postupaka u cilju pružanja zdravstvene zaštite u domenu primarne, sekundarne ili tercijarne prevencije; primenu metode asepsa i antiseptičnosti i rad u aseptičnim uslovima, a posebno na sprečavanju intrahospitalnih infekcija i AIDS-a; upoznavanje osnovnih principa i ciljeva zdravstveno-vaspitačkog rada i učestvovanje u sprovođenju zdravstveno vaspitanja kao integralnog rada u svakodnevnoj praksi; upoznavanje sa primenom principa ishrane zdravih i bolesnih ljudi; praktičan rad na vođenju osnovne medicinske dokumentacije i evidencije.

2) Za ginekološko-akušersku sestru:

Priprema potreban materijal, pribor i instrumente za rad; priprema bolesnice za pregled i ginekološke intervencije; obučava se u kontroli vitalnih funkcija, sprovođenju terapije i uzimanju materijala za analize; priprema bolesnica za operaciju i sprovodi negu operisanih bolesnica; vodi medicinsku dokumentaciju; vrši prijem i trijažu trudnica; prati stanja trudnice u sva četiri porođajna doba; sprovodi zdravstveno-vaspitački rad sa trudnicom i babinjarom; nega i kontrola trudnice kod patoloških trudnoća; sprovođenje svih higijensko-epidemioloških mera i sprečavanje intrahospitalnih infekcija.

3) Za medicinsku sestru - vaspitača:

Osposobljava se za prijem i trijažu dece u ustanovama za dnevni boravak i specijalizovanim ustanovama; održava ličnu higijenu dece; sprovodi ishranu deteta, kontrolu vitalnih funkcija dece, rasta i razvoja; sprovodi terapiju (pareteralnu i preroralnu); radi na adaptaciji novoprimljenog deteta; priprema decu za uzimanje obroka i spavanje, organizuje i sprovodi slobodne i usmerene aktivnosti dece; radi na formiranju radnih, socijalnih, higijenskih i kulturnih

navika; primenjuje vaspitne postupke u cilju što uspešnijeg emocionalnog kontakta (sestra - zamena roditelja); saraduje sa roditeljima, vodi zdravstvenu i pedagošku dokumentaciju.

2. Plan i program pripravničkog staža za sanitarno-ekološkog tehničara;

- u zavodu za javno zdravlje - 6 meseci;

Prati stanje u odnosu na kretanje zaraznih bolesti, snabdevanjem vodom i dispozicije otpadnih materijala i druge faktore okoline koji utiču na ljudsko zdravlje, na području na kome deluje zdravstvena ustanova; vrši nadzor nad licima zaposlenim u prometu namirnica i nad drugim licima koja podležu zdravstvenom nadzoru; izdaje i vodi evidenciju sanitarnih knjižica; vodi evidenciju kliconoša; uzima uzorke za hemijska i mikrobiološka ispitivanja i vodi potrebnu evidenciju; vrši nadzor nad javnim i individualnim vodnim objektima kao i objektima za dispoziciju otpadnih materija; učestvuje u ispitivanju životne i radne sredine (zagađenost vazduha, buka, prašina); radi na poslovima dizinfekcije, dezinsekcije i deratizacije.

3. Plan i program pripravničkog staža za fizioterapeuskog tehničara:

- služba fizikalne medicine i rehabilitacije - 6 meseci;

Osposobljavanje kroz praktičan rad za samostalno obavljanje poslova i zadataka svoje struke u cilju pružanja zdravstvene zaštite i sprovođenje terapijskih procedura u oblasti: fototerapije, termoterapije, hidroterapije, krioterapije, mehanoterapije, elektroterapije, sonoterapije; vođenje odgovarajuće medicinske dokumentacije.

4. Plan i program pripravničkog staža za laboratorijskog tehničara:

- kliničko-biohemijska laboratorija - 2 meseca;

- hematologija - 2 meseca;

- u mikrobiološkoj laboratoriji - 2 meseca;

Uzimanje i prijem biološkog materijala od pacijenata, obeležavanje, priprema za rad biološkog materijala; samostalno izvođenje poverenih analiza; upoznavanje sa osnovnim principima rada aparata na kojima izvodi analize.

5. Plan i program pripravničkog staža za farmaceuskog tehničara:

- apoteka - 3 meseca;

- bolnička apoteka - 1 mesec;

- galenska laboratorija - 2 meseca.

Osposobljavanje za praktičan rad na izradi svih galenskih pripravaka koji služe kao baza za dalju izradu raznih farmaceutskih oblika; priprema svih farmaceutskih oblika lekova za prodaju bez recepata; obavljanje destilacija i redestilacije vode; vrši sterilizaciju određenih magistralnih

pripravaka i galenskih lekova; izdavanje lekova bez recepata, zavojnog materijala, dijetetskih preparata, sredstava za ličnu higijenu i kozmetičke preparate za potrebe domova zdravlja i dr.

6. Plan i program pripravničkog staža za stomatološku sestru - tehničara:

- preventivna i dečja stomatologija - 2 meseca;
- bolesti zuba - 1 mesec
- paradontologija i bolesti usta - 1 mesec;
- oralna hirurgija - 1 mesec;
- stomatološka protetika - 1 mesec.

Prijem pacijenata i priprema za stomatološke intervencije; priprema radnog mesta za dijagnostičke procedure, konzervativnu i hiruršku terapiju na odeljenjima predviđenim planom pripravničkog staža; priprema instrumenata, pribora, medikamenata i materijala za stomatološke intervencije na odeljenjima predviđenim planom pripravničkog staža i asistiranje stomatologu za vreme izvođenja intervencija; raspoređivanje radnog mesta posle stomatoloških intervencija; dezinfekcija i sterilizacija instrumenata i materijala; čišćenje i dezinfekcija pribora i aparata; kontrola sterilizacije; trebovanje i čuvanje instrumenata, materijala, medikamenata i potrebnog pribora i staranje o njihovom pravilnom utrošku; vođenje i čuvanje stomatološke dokumentacije; sprovođenje preventivnih mera i zdravstveno-vaspitni rad.

7. Plan i program pripravničkog staža za zubnog tehničara:

- fiksna protetika - 2,5 meseca;
- mobilna protetika - 2,5 meseca;
- ortodonski aparati - 1 mesec.

Izrada svih faza rada kod jednodelnih livenih i fasetiranih krunica, delimičnih krunica, inleja, nadgradnji, namenskih krunica svih vrsta mostova koji su programom predviđeni za četvrti stepen; izrada svih faza rada totalnih i parcijalnih proteza (kako klasičnih tako i skeletiranih proteza i retencionih elemenata) od anatomskog otiska do definitivne obrade i poliranja kao i izrada svih vrsta reparatura parcijalnih i totalnih proteza; izrada ortodonskih aparata od sokliranja modela (izrada različitih ortodonskih kukica i opruga) do definitivne izrade sa ugradnjom elemenata.

VIII PLAN I PROGRAM PRIPRAVNIČKOG STAŽA ZA ZDRAVSTVENE SARADNIKE SA VISOKOM, VIŠOM I SREDNJOM ŠKOLSKOM SPREMOM

U zavisnosti od vrste i stepena školske spreme pripravnik se osposobljava za samostalno obavljanje određenih poslova zdravstvene zaštite.

Obrazac 1
PRIPRAVNIČKA KNJIŽICA ZA ZDRAVSTVENE RADNIKE I
ZDRAVSTVENE SARADNIKE

Prezime pripravnika		<input type="text"/>
(Očevo ime) i ime		<input type="text"/>
Datum rođenja	<input type="text"/>	mesto <input type="text"/>
Diplomirao-la dana		<input type="text"/>
Naziv škole, odnosno fakulteta		<input type="text"/>
Broj i datum izdate diplome		<input type="text"/>
Naziv i mesto zdravstvene ustanove/ odnosno privatne prakse		<input type="text"/>
(M.P.)		
	(Potpis direktora/ potpis osnivača)	

Stož započeo-la dana		<input type="text"/>	godine u
(naziv i mesto zdravstvene ustanove/odnosno privatne prakse)			
(M.P.)			
	(Potpis direktora/ potpis osnivača)		
Stož završio-la dana		<input type="text"/>	godine u
(naziv i mesto zdravstvene ustanove/odnosno privatne prakse)			

	(Potpis direktora/ potpis osnivača)	
--	--	--

Naziv i mesto zdravstvene ustanove/odnosno privatne prakse			
Naziv organizacione jedinice			
Trajanje praktičnog rada od			do
			godine
Opis poslova:			
Opisna ocena rada:			
(M.P.)			
(potpis direktora/ potpis osnivača)		(Potpis i faksimil ovl. zdr. radnika - saradnika)	

Obrazac 2 ZAPISNIK O POLAGANJU STRUČNOG ISPITA

I
Pred ispitnom komisijom obrazovanom rešenjem ministra zdravlja broj _____ od _____ godine polagao je stručni ispit _____ (ime i prezime) zdravstveni radnik u radnom odnosu _____
(Navesti organ koji je kandidatu odobrio polaganje ispita)
Broj _____ od _____ godine.
Kandidat je završio _____
(Navesti stručnu spremu)
dana _____ godine i pripravnički staž za _____

Dana _____ godine.	
II	
Stučni ispit je polagao dana Ispit je započeo u _____ časova. Postavljena su sledeća pitanja, i to:	
STRUČNI DEO	
Pitanja:	
OPŠTI DEO	
Pitanja:	
Ispit je završen u _____ časova.	
III	
Zabeleška o odustajanju od stručnog ispita <input style="float: right;" type="checkbox"/>	
IV	
Kandidat JE-NIJE položio stručni ispit.	
Predsednik komisije,	Članovi komisije

Obrazac 3
UVERENJE
o položenom stručnom ispitu zdravstvenom radniku, odnosno
zdravstvenom saradniku sa visokom stručnom spremom koji je
položio stručni ispit

REPUBLIKA SRBIJA
MINISTARSTVO ZDRAVLJA

Broj: _____

datum: _____

Beograd

Ministar zdravlja izdaje

UVERENJE

zdravstveni radnik - saradnik sa visokom str. spremom

polagao je _____ godine stručni ispit za

pred ispitnom komisijom Ministarstva zdravlja.

Prema oceni ispitne komisije _____ položio-la je stručni ispit.

Predsednik ispitne komisije,

Ministar,

**Obrazac 4
UVERENJE**

**o položenom stručnom ispitu zdravstvenom radniku, odnosno
zdravstvenom saradniku sa višom i srednjom stručnom spremom
koji je položio stručni ispit**

REPUBLIKA SRBIJA
MINISTARSTVO ZDRAVLJA

Broj: _____

datum: _____

Beograd

Ministar zdravlja izdaje

UVERENJE

zdravstveni radnik - saradnik sa višom i srednjom stručnom spremom

polagao je _____ godine stručni ispit za

_____

pred ispitnom komisijom Ministarstva zdravlja.

Prema oceni ispitne komisije _____ položio-la je stručni ispit.

Predsednik ispitne komisije,

MINISTAR